

NÁRODNÍ ÚPRAVA PŮSOBENÍ PMSCs – SLOVENSKO

Veronika Bílková a František Tóth

ÚVOD

Slovenská republika v otázkach medzinárodnej bezpečnosti často nemá tendenciu ašpirovať na pozíciu lídra v otázkach bezpečnostnej politiky, pôsobenie súkromných vojenských a bezpečnostných spoločností nevynímajúc. Aj keď je stav slovenskej armády mnohokrát kritizovaný a často označovaný za poddimenzovaný (ostrá kritika bola napr. vyjadrená v tzv. Garettovej správe), Slovenská republika nepatrí v súčasnosti k cieľovej skupine, ktorá by bola pre súkromné vojenské spoločnosti atraktívna (aj keď to neplatí absolútne). Potvrdením tejto teórie je najmä skutočnosť, že ani právny poriadok Slovenskej republiky nedokázal reflektovať tento, v zahraničí bežný fenomén, a v tomto smere je právna úprava nedostatočná (pozornosť sa venuje iba súkromným bezpečnostným službám)

Aj napriek absencii tejto špeciálnej právnej úpravy však došlo k využitiu služieb spoločností tohto druhu orgánmi štátnej správy Slovenskej republiky, pretože už v roku 2000 sa členovia severoamerickej SVS Cubic Corporation pod oficiálnym názvom Defense Review Group zapojili do činnosti sektoru obrany ako poradcovia na Ministerstve obrany SR. Spoločnosť Cubic Corporation je americká poradenská firma, ktorá od roku 2000 na základe obojstrannej dohody medzi vládou SR a vládou USA poskytovala poradenské služby v rôznych špecializovaných oblastiach podľa potrieb a požiadaviek rezortu obrany SR pri transformačných snahách vyplývajúcich z plnenia medzinárodných záväzkov a zmlúv. Okrem iného sa podieľali aj na príprave SR na vstup do NATO, ako aj na konzultáciách pri spracovaní pripravovaných dokumentov (Bezpečnostná stratégia, Obranná stratégia, Vojenská stratégia) ako i Modelu 2010 na úplnú profesionalizáciu vtedajšej Armády SR, ktorá bola v rámci tohto procesu premenovaná na Ozbrojené sily SR.¹

PRÁVNÍ ÚPRAVA

Základnú a najdôležitejšiu zložku obranného sektora predstavujú Obranné sily Slovenskej republiky, ktorých právnu úpravu možno nájsť v zákone č. 321/2002 Z.z. o ozbrojených silách SR, ktorý v § 14 načrtáva situáciu, podľa ktorejj

(2) „Zamestnanec, ktorý sa podieľa na plnení úloh ozbrojených síl a je zaradený na výkon strážnej služby alebo dozornej služby, môže pri jej výkone použiť donucovacie prostriedky podľa odseku 1 v tých prípadoch a za tých istých podmienok ako vojak.“

(3) „Zamestnancom podľa odseku 2 môže byť osoba, ktorá je občanom len Slovenskej republiky, má trvalý pobyt na území Slovenskej republiky a je bezúhonná, spoľahlivá a zdravotne spôsobilá v rozsahu ustanovenom pre fyzické osoby prevádzkujúce strážnu službu podľa osobitného predpisu.“

Zákon teda nepriamo počíta s možnosťou, že sa na plnení „úloh ozbrojených síl“ môže podieľať aj iná osoba, teda nie je vylúčené, že by mohlo ísť o zamestnanca súkromnej vojenskej spoločnosti. V tomto prípade dokonca je tento zamestnanec oprávnený použiť donucovacie opatrenia, avšak na základe kritérií vymedzených v § 3 je jasne vymedzené, že

¹ <https://www.noveslovo.sk/node/11835>

sa môže jednať len o občana Slovenskej republiky a teda *de facto* sú v tomto prípade vylúčení zamestnanci zahraničných súkromných vojenských spoločností.

Čiastočné prepojenie s § 14 možno badať v § 17 ods. 1 daného zákona, ktorý ustanovuje, že „*ak vojak alebo zamestnanec zistí, že pri použití vojenskej zbrane podľa § 16 ods. 1 alebo iného donucovacieho prostriedku došlo k zraneniu osoby, je povinný, ak to okolnosti dovoľia, poskytnúť zranenej osobe prvú pomoc a zabezpečiť jej lekárske ošetrovanie*“. V odseku 2 daného paragrafu je ďalej ustanovené, že „*zárok, pri ktorom vojak alebo zamestnanec použil vojenskú zbraň podľa § 16 ods. 1 alebo iný donucovací prostriedok, je povinný bezodkladne oznámiť vedúcemu služobného úradu alebo veliteľovi*.“ Aj napriek zmienenému použitiu zbrane a prípadnému zásahu do práv inej osoby sa však domnievame, že v tomto prípade sa nejedná o zamestnancov priamo zaradených do bojových operácií, ktorí by spadali do kategórie vojenských spoločností bojovej podpory, ale skôr o zamestnancov spoločností podporného a konzultačného charakteru.

Negatívum predstavuje aj to, že právny poriadok Slovenskej republiky nemá špeciálnu úpravu týkajúcu sa súkromných vojenských a bezpečnostných spoločností, avšak pozornosť legislatívy bola venovaná iba súkromným bezpečnostným službám, regulovaným v zákone č. 473/2005 Z. z. o súkromnej bezpečnosti. Zákon vymedzuje v § 2 štyri druhy bezpečnostnej služby, medzi ktoré patria: a) *strážna služba*, b) *profesionálna cezhraničná preprava európskej hotovosti cestnou dopravou*, c) *detektívna služba*, d) *odborná príprava a poradenstvo*. Tieto spoločnosti musia podľa zákona disponovať príslušnou licenciou a osoby vykonávajúce túto činnosť musia absolvovať skúšku odbornej spôsobilosti. V danom zákone sú špecifikované podmienky pre výkon ochrany objektov osobitnej dôležitosti,² medzi ktoré patria strategické objekty obrannej infraštruktúry. Pre ochranu týchto objektov súkromnou spoločnosťou sú vyžadované rozsiahlejší praktický a teoretický výcvik zamestnancov, minimálne trojročná prax a existencia vnútorného predpisu upravujúceho výkon ochrany objektov osobitnej dôležitosti. Okrem iného, často sa v súvislosti s ochranou objektov obranného a strategického významu, patriacich pod pôsobnosť Ministerstva Obrany SR, spomína aj pojem fyzická ochrana objektov, ktorým možno rozumieť stráženie a ochranu objektov „*obrannej infraštruktúry*“, ktoré sú vymedzené vo Vyhláske Ministerstva obrany Slovenskej republiky č. 353/2004 Z. z. ktorou sa ustanovujú kritériá na zaradenie objektov obrannej infraštruktúry do kategórie objektov osobitnej dôležitosti a do kategórie ďalších dôležitých objektov.

V tomto smere by bolo veľmi potrebné zvážiť, či by sa legislatíva Slovenskej republiky nemala začať približovať a reflektovať aktuálne medzinárodno-právne skutočnosti. Samotný fakt, že Slovenská republika nie je ani zmluvnou stranou Medzinárodného dohovoru proti verbovaniu, využívaniu, financovaniu a výcviku žoldnierov je iba dôkazom tejto skutočnosti. Nezáujem o túto problematiku dokazuje aj skutočnosť, že Slovenská republika zatiaľ ani nepristúpila k dokumentu, ktorý vznikol z iniciatívy Švajčiarskej konfederácie a MVČK, teda dokumentu z Montreaux z roku 2009. Daný dokument nie je podľa nášho názoru kompatibilný (zatiaľ) s právnym poriadkom SR, keďže zákon č. 473/2005 Z. z. o poskytovaní služieb v oblasti súkromnej bezpečnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov nepozná súkromné vojenské spoločnosti, ale iba súkromné bezpečnostné služby, tzv. „SBS“, (tak ako boli vyššie vymedzené). Tento dokument však napriek tomu počíta aj so spoločnosťami vykonávajúcimi obchodné, servisné a školiace aktivity, ktorých reguláciu by však v rámci právneho poriadku SR bolo možné nájsť, napríklad podľa Obchodného zákonníka (zákon č. 513/1991 Zb.) alebo zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon).

² Podľa § 27 zákona č. 319/2002 Z. z., o obrane SR „Objekty osobitnej dôležitosti sú strategické objekty obrannej infraštruktúry, ktorých poškodenie alebo zničenie obmedzí zabezpečenie obrany štátu.“ (Zákon 319/2002 Z. z.)

Najaktuálnejšou zmenou, ktorá sa týka činnosti Ozbrojených síl Slovenskej republiky, je zákon č. 98/2019 Z.z., ktorým sa dopĺňa zákon č. 321/2002 Z. z. o ozbrojených silách Slovenskej republiky a ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 124/1992 Zb. o Vojenskej polícii (účinný od 1. mája 2019). Týmto zákonom by Ministerstvo obrany SR chcelo predchádzať používaniu uniforiem, alebo odevov zameniteľných s vojenskou rovnošatou, označených štátnym znakom SR polovojenskými, svojou povahou najmä extrémistickými skupinami. Nezákonné má byť aj zneužitie označenia Ozbrojených síl SR v písomnom styku, názvoch domén webových stránok či na motorových vozidlách. Trestať sa má tiež použitie osobnej identifikačnej karty inou osobou ako vojakom. Dôvodom na takúto zmenu je skutočnosť, že absentujú ustanovenia upravujúce preukazovanie príslušnosti k ozbrojeným silám ako aj zákaz neoprávneného používania označenia Ozbrojených síl SR. Ako zdôraznil Minister obrany SR Peter Gajdoš na tlačovej besede, iba príslušníci Ozbrojených síl SR sú oprávnení nosiť uniformu, a teda z používania sú vylúčené aj možné budúce súkromné vojenské spoločnosti, ktoré by mohli byť zameniteľné s oficiálnymi reprezentantmi Ozbrojených síl SR.³ Predmetný zákon sa však primárne aj tak nedotýka činnosti súkromných vojenských spoločností, ale ide skôr o posilnenie statusu príslušníkov ozbrojených síl.

Faktom teda zostáva, že právny poriadok Slovenskej republiky, aj napriek zmieneným snahám o novelizáciu opomína činnosť súkromných vojenských a bezpečnostných spoločností, pričom v rámci Slovenskej republiky nie je žiadny dokument, ktorý by svojou povahou mal za účel regulovať správanie súkromných vojenských a bezpečnostných spoločností, ako je tomu na medzinárodnej úrovni, kde tento typ kódexu predstavuje Medzinárodný Kódex správania pre poskytovateľov súkromných bezpečnostných služieb, ktoré tieto spoločnosti dobrovoľne podpisujú a zaväzujú sa chovať sa podľa pravidiel medzinárodného práva. Na druhej strane je to možno aj prirodzené, pretože Slovenská republika ani nie je členom (dokonca nepatrí ani medzi pozorovateľov) Asociácie pre medzinárodný kódex správania poskytovateľov súkromných bezpečnostných služieb (The International Code of Conduct for Private Security Service Providers' Association) (ICoCA).⁴

ZÁVĚR

Záverom možno iba skonštatovať, že Slovenská republika nepatrí do záujmovej skupiny súkromných vojenských a bezpečnostných spoločností, zároveň nemáme vedomosť o tom, že by bola podľa právneho poriadku Slovenskej republiky registrovaná spoločnosť tohto druhu. Aj napriek menším výnimkám, ako bolo pôsobenie spoločnosti Cubic Corporations na Ministerstve obrany Slovenskej republiky, ktorá poskytovala činnosti konzultačného charakteru, nie je pôsobenie súkromných vojenských spoločností v rámci SR bežnou záležitosťou. V dôsledku tohto faktického nedostatku praktických skúseností so súkromnými vojenskými spoločnosťami nedošlo ani k zmene právnej úpravy, pretože v rámci SR neexistuje špeciálna právna úprava, ktorá by regulovala tieto spoločnosti, Slovenská republika zároveň ani neprejavila záujem sa o túto problematiku bližšie zaoberať, keďže neprejavila záujem ani o dokument z Montreaux a zároveň nie je ani členom a nemá ani pozorovateľský status v rámci Asociácie pre medzinárodný kódex správania poskytovateľov súkromných bezpečnostných služieb. Aj napriek snahe o výzvu, za ktorú možno napríklad považovať Záverečné stanovisko k východiskovej správe Slovenska, prijaté Výborom OSN pre práva dieťaťa na svojom šesťdesiatom druhom zasadnutí (14. január – 1. február 2013), kde v bode 12. a 13. zdôraznil, že má obavy z chýbajúcej trestnej zodpovednosti v národnej legislatíve vzťahujúcej sa na súkromné a bezpečnostné služby alebo spoločnosti a zároveň

³ Uniformu nemôže nosiť ktokoľvek, tvrdí Gajdoš. Hrozia pokuty. Dostupné na: <https://www.ta3.com/clanok/1145430/uniformu-nemoze-nosit-ktokolvek-tvrdi-gajdos-hrozia-pokuty.html> (19.03.2019)

⁴ <https://www.icoca.ch/en/membership>

odporučil, aby zmluvná strana zvažila zavedenie národnej legislatívy týkajúcej sa trestnej zodpovednosti súkromných vojenských a bezpečnostných služieb a aby poskytla informácie o krokoch uskutočnených v tomto smere vo svojej nasledovnej periodickej správe, napriek tomu však ani v roku 2019 legislatíva Slovenskej republiky nereflektuje tieto odporúčania. Záverom by sme teda iba odporučili, aby predstavitelia Slovenskej republiky prejavili väčšiu iniciatívu pri tejto problematike a následne došlo k pretaveniu teórie do praxe v podobe prijatia právnych noriem, inak môže v budúcnosti vzniknúť situácia, kedy na vzniknuté *vaacum iuris* nebudeme schopní efektívne a hlavne včas reagovať.

Veronika Bílková

Výzkumná pracovníce Ústavu mezinárodních vztahů a vedoucí Centra mezinárodního práva.

bilkova@iir.cz

František Tóth

Externí spolupracovník projektu Aktuální výzvy mezinárodního práva, Ústav mezinárodních vztahů. frantisek.toth9@gmail.com

Poděkování

Tento policy brief je výsledkem aplikovaného výzkumu Ústavu mezinárodních vztahů, v.v.i., v rámci projektu TA ČR BETA 2, č. TIRVMZV814 nazvaného „Aktuální výzvy mezinárodního práva“ (PB2). Koncovým uživatelem tohoto výstupu je aplikační garant projektu Ministerstvo zahraničních věcí České republiky.